
Inledning

En principiell föreställning som allt psykoanalytiskt teoretiserande utgår ifrån är följande: det psykiska livet, i alla dess olika aspekter och nivåer, är till sin inre karaktär en form av *organisation* – en organisation som kan vara mer eller mindre utvecklad, och mer eller mindre stabil, men som alltid har sin grund i en *prestation*. Detta innebär att psyket väsentligen är någonting *sårbart*. Sammanbrottet och desorganisationen är alltid en överhängande risk. Människan är ett bräckligt käril.

Detta nummer av *Divan* har temat manlighet och manlig identitet. Freud beskriver strävan efter identitet som en urkraft. I ”Sorg och melankoli” från 1915 jämför han den rentav med en kannibalisk önskan att införliva någon annan. Denna strävan kan ta sig olika former och vara mer eller mindre primitiv, men går nästan alltid ut på att skapa en kärna av något starkt eller på annat sätt tilltalande. Inte sällan utmynnar denna strävan i ett demoniserande av det som inte tillhör det egna.

Manlighet har genom historien definierats i termer av aktivitet, styrka, sadism, och har inte sällan ställts i motsats till det kvinnliga som det passiva, svaga och masochistiska. En i genomsnitt något större muskelvolym och ett möjligen något mer iögonenfallande könsorgan kan kanske förklara en del av bakgrunden till denna radikala uppdelning av egenskaper. Det psykiska livets inneboende *sårbarhet* utgör dock en rimligare förklaring. Könet erbjuder onekligen en utmärkt möjlighet att göra sig av med oönskade egenskaper.

Vårt manlighetsnummer inleds av psykoanalytikern Jacqueline Schaeffer som diskuterar Freuds postulat om mannens ingrodda motvilja till att inta en passiv inställning i förhållande till andra män. Med en berömd formulering kallade Alfred Adler denna motvilja för ”den maskulina protesten”. Freud valde i stället beteckningen ”avvisandet av kvinnligheten”. Schaeffer menar att detta avvisande – om det så iscensätts av det manliga eller det kvinnliga subjektet – riskerar att försätta individen i den falliska psykosexualitetens infantila organisation.

I sin klassiska text ”Aidentifikation från modern” från 1967 försöker psykoanalytikern Ralph R. Greenson förstå hur den kommer sig att kvinnor, enligt Greenson, känner sig som mest kvinnliga i sällskap med män, medan män känner sig som mest manliga i sällskap med – andra män. Hans långt ifrån oomstridda tes är att detta har sin grund i att pojken, för att kunna etablera en manlig könsidentitet, behöver genomgå ett prekärt utvecklingssteg som är besparat flickan: aidentifikationen från modern. En som inte rakt av köper Greensons resonemang är psykoanalytikern Gunnar Karlsson, som i sitt bidrag i numret tar sin utgångspunkt i aktuell genusforskning och argumenterar för att maskulinitet inte i första hand är en identitet utan snarare ett fåfångt projekt som handlar om att försöka undkomma sårbarhet, förgänglighet och beroende.¹

I sin artikel ”Lesbiska är inte kvinnor” skriver genusteoretikern Tiina Rosenberg att ”även

1. Gunnar Karlsson skrev i *Divan* 3–4/2011 ”Evidensbegreppet och att göra den psykoanalytiska erfarenheten rättvisa”. Artikeln blev något ofullständig då en del fotnoter försvann på vägen mellan manus och tryck. Vi har en fullständig version av den artikeln på *Divans* hemsida.

om lagstiftningen och den mediala retoriken på senare tid blivit mindre homofobisk kvarstår dock en vardaglig traumakultur för icke-heterosexuella och icke-könsnormativa människor.” Rosenberg reflekterar över kvinnomaskuliniteten som levd erfarenhet, och exemplifierar sina resonemang med hur denna erfarenhet formuleras och iscensätts genom skådespelaren Peggy Shaws berättelser om liv och scenkonst.

Det sägs att samtidens ideologiska och emotionella underströmmar avslöjas i de nya sociala medierna. Här kan man öppna sina ventiler i skydd av pseudonymen. Författaren Maja Lundgren har besökt *Flashback* för att se hur det står till med manligheten på denna arena.

Vidare riktas strålkastarljuset mot den ömtåliga kommunikationen mellan barn och föräldrar. Psykoanalytikern Rolf Künstlicher presenterar sin franska kollega Jean Laplanche och dennes omtalade sätt att förvalta arvet efter den förförelseteori som Freud övergav i slutet av 1800-talet. Enligt Laplanche etableras kärnan i subjektets omedvetna med utgångspunkt i det outvecklade psykets försök att handskas med de gåtfulla sexuella budskap som föräldrarna oundvikligen kommer att utsätta barnet för.

Filosofen Johan Eriksson försöker därefter visa hur driftslivet enligt Freud har sin grund i en dialektik av primära behov och tillfredsställelse, och hur detta innebär att Freud upptäcker en idiosynkratisk kreativitet i djupet av psykets oupplösliga relation till världen. Och i en text med ofrånkomligt verkande undertext utgår psykoanalytikern AnnaLena Isaksson från romanen *Vi måste tala om Kevin* av Lionel Shriver – nu också filmatiserad och aktuell på svenska biografer – när hon undersöker det tidiga ordlösa samspelet som väver samman föräldrar och barn.

Psykoanalytikerna Daniela Prawitz och Bengt Warren får sista ordet på manlighetstemat. Daniela diskuterar olika teorier om utvecklingen av köns- och genusidentiteter och problematiserar det entydiga med begrepp som maskulinitet och femininitet; och Bengt utvecklar en tolkning av ett klassiskt tema i psykoanalytisk litteratur, kastrationsshotet. I Bengts tolkning innebär detta hot, ytterst sett,

en risk att bli berövad förmågan till fysisk njutning och lustutlevelse, och detta oavsett vilket kön man tillhör.

Förutom de teoretiska texterna rymmer numret en *Diwanism* av Clarence Crafoord om att kissa, eller med Clarence: pissa. Dessutom en vårlig nyskriven dikt av den österbottniska poeten Eva-Stina Byggmästar och ett utdrag ur en kommande roman av författaren och kritikern Jens Liljestränd.

Bildkonsten har en märklig förmåga att ge rum och kropp åt ord, tankar och känslor. I detta nummer möts fem konstnärer: Ann Frössén, Lars Nilsson, Mårten Medbo samt paret Trine Søndergaard och Nicolai Howalt. Alla iscensätter de dimensioner av verklighet som motstår varje försök till kontroll.

Om sin skildring av jakt i parklika landskap säger Trine Søndergaard och Nicolai Howalt: i vår tid och vår del av världen framstår den en gång livsnödvändiga jakten som en sinnebild för ”det goda livet”. Det faktum att fåglar faller döda från skyn rubbar inte stämningen av rofylld samhörighet med en till synes oföränderlig natur. I Ann Frösséns havsrum hotar däremot den virvlande ytan att stupa ner i ett slukande mörker. Mot havets massa som välver och plånar ut står ett sprött mänskligt bygge, en bärande trappa.

Alternativt kan fantasin om utplåning skildras som en värld svept i aska. Lars Nilssons svar på Cormac McCarthys roman *Vägen* är ett tragiskt landskap utan ljus och djup. Trots inslaget av sublim kuslighet ger hans monumentala skulptur *Oskuldens tid* utrymme för en mer hoppfull andning. Subjektet, pojken, tycks mäta vidden av en måttlös utmaning.

Även för Mårten Medbos nallar står det heroiska uppdraget i fokus, men här utövat av ett manligt kollektiv. Figurerna bildar scener som ”Storskadeplats”, ”Psykosocialt stöd”, ”Artärblödning” och ”Debriefing”. Brandmannens högsta prioritet är att rädda liv. Det förtvivlade hopp som knyts till uppdraget kan inte alltid infrias. Så utvidgas det till att även bära sin egen sårbara otillräcklighet.

Johan Eriksson, Bengt Warren, Nina Weibull